

altra prole en aquest país, ni cap de segura en romànic, és un suggeriment rebuscat, i que ens deixa freds).

Aquests diferents derivats italians comproven la gran importància i popularitat de la planta europea coneguda per *tabacco* i variants, i en corroboren els efectes marejadors i narcotitzants. Ai de nosaltres, la nostra filologia no disposa dels tresors que té la documentació literària i afectiva d'Itàlia, però no deixem d'espigolar-hi algunes petjades de cosa semblant. Del mateix origen que l'it. *intabaccare* o *attabaccare*, ha de ser el mall. *atabacar*: Spitzer tradueix el mall. *atabacat* «verduzt» ('embadalit, enfavat', *LexikK*, 125 i *ARom.* xi, 395), no sense fonament, com sigui que en el *BDLC* xiii, 115, llegim «*atxullat* vol dir *atabacat*, capturat, contrariat, cast. *chasqueado*, *corrido*»; i *AMAlcover* ho usava com a verb tr. en una rondalla: «jau aquest vell: anau-lo a rentar fins que sia blanc com la neu --- no hi ha remey: aquesta madona los *atabacà*» (*BSAL* viii, 104b), i en altres de seves (*Rond. Mall.* iv, 85, 86).

D'altra banda el simple *tabacar* ja consta com a mall. en els diccs Figuera i Amengual: «apretar a uno en disputa etc., aturullar; enganar-lo; ponerle los cuernos» i la provenença substantiva consta pel mateix *DFgra.*: «donar *tabac*: apretar a uno, aturullat». És clar que aquesta herba devia ser cosa més forta i aclaparadora que el tabac dels nostres fumadors. I això és igualment d'Eivissa: «*tabacà*: fastidiar» (*PzCabr.*).

Hi ha també força versemblança que vagi amb això el modern i comú *entabananar*, tenint en compte que el so profund del -q aràbic va ser sovint descartat sense rastre en els arabismes catalans quan es trobava en fi de mot, com en *al-'anbiq* > *ALAMBÍ* (article on aplego molts casos del fenomen, i, 172b1-7): així com hi hagué *tabà* al costat de *TABAC* ii 'cabàs, maletí', de l'homònim *ṭabāq* 'covenet', també és probable que hi vagi haver variant **tabà* en el nom de l'herba de la mateixa arrel aràbiga.

Perquè realment de cap manera no ens explicaríem tan bé el doble sentit d'*entabananar* com partint del nom d'aquesta herba intoxicadora: *entabananar*, en efecte té el sentit de 'marejar, pujar al cap' a les nostres Illes: «torbar es cap algun liquor, pudor» etc. defineix el *DFgra.* i «umplir es cap d'algun vapor que el torbi, *encalabrinar*; apestar ab algun olor fort o dolent» els diccs. Tarongí i Amengual; «entêter par quelque odeur forte» diu el menorquí de FebrCard., «marejar d'olor massa forta» matisa Moll en el parlar de Ciutadella (*Misc. Alcover*, 439); ja escrivia l'agut glossador menorquí J Vivó (1715-80), d'altra banda: «la millor opinió / era que s'era esclatada, / perque estava ben inflada, / rodona com un també: / que deixava anà un'olor / pudenta qu'*entabanava*» (*Camps Merc. Folk.* i, 221).

Però és que n'hi ha per a tots els gustos: «s'olor des fonoi marí umpl de tal manera s'aire, que s'emba-
tol no és capaç de dur-la-se'n, i casi *entabanas*», *Arx.* Ll. Salvador (p. 109); «un baf d'aumesc que *entabana*», Coloma Rosselló (*Valldemossines*, p. 75); «ja sentia sa calor per ses cames i sa fumassa m'*entabanava*

de tot» (*AMAlcover, Rond. Mall.* iii, 44).

Certament avui l'ús corrent i comú en el català central li dona el sentit d'«enganyar, enredar»: «*entabananant-lo* amb afalacs li farà donar tot el que té» (*vulgo*, Bna.), «¿com és que m'*entabanes* així, si saps que no 'ns podem apariar?» (Massó i Torrents, *Croquis Pir.*, 96). Però endins del Princ. reapareixen matisos molt més acostats als insulars: car segons el *DAG.* és 'amoïnar, omplir el cap' a Vic; i així, si bé tirant ja una mica cap a 'engrescar', l'observem en l'olotí MrnVayreda: «passa les hores al estudi, ahont en Basi l'acaba d'*entavanar*, tractant de sostenir-li les poques energies que li queden» (*Sang Nova* iv, § 13, 320).

Sovint Pons Mass., on se sumen potser la vena segarrenca amb una antiga tradició barcelonina; car d'una banda hi tenim el sentit copsat per Aguiló: «aquelles veus de *confits* m'*entabanaven*: en efecte és l'únic que em dona mal de cap» i «no sé com s'apoderà de mi aquell estrany espahordiment, qu' àdhuc en lo més fort de la brega no m'havia *entavanat gota*» (*La Renaxensa* vi, vol. 2, p. 439; 1888, p. 146); «bé 'n rumia de coses! Què fóra de son fill? Com lo tractaren? Regonexeria a sa mare més endavant? La veu d'en Perrot la *desentavanà* de sopte», *Trascant p. l. S.*, 14; però d'altra banda és 'engrescar': «la troballa d'una gerra en un recó del cobert, hont hi tenian lo bògit, acabà d'*entevanar* al barri», «En Carles y la Tresona, aixís com la Lluïsa y en Ton, *entevanats* los primers en sèries discussions o embullades fantasies, y 'ls segons, rihent, sempre rihent»; i el negatiu *desentabananar*: «contemplant-se'l impacientat --- la Lluïsa 'l *desentevanà*, estirant-li la cua del gec» (*La Colla del Carrer* x, 130; viii, 28; ix, 110); «*entabananar de cap*: levantarle a uno de cascos: animi elationem aut vanam spem alicuì inspirare» (Belv., s. v. *cap*; Lab.).

Si només hi hagués hagut l'accepció vulgata barcelonina la semàntica ens permetria partir de *tabà* 'cabàs', en el sentit de 'fer caure en el bertrol';⁹ però l'acord de les Balears amb l'ús antic i comarcal del Princ., ens mostra que és una accepció secundària i quasi ens obliga a lligar-lo amb *entabacar* i els verbs italians, dins l'òrbita de l'herba intoxicadora; en tot cas, és indefensable la superficial idea de Spitzer (*Katal. Etym. Mtgn. Hamburg*, iv; i *LexikK*, 125), seguida per Moll (*AORBB* iii, 71), de derivar-lo de *TAVEC* *TABANUS* (res a veure el sentit, i ja ho descarta la -b- i no -v- de les Illes; jo també vaig desenganyar-me aviat de la pensada juvenil *INTAMINARE* 'corrompre').

Altreament en surten curioses comprovacions per diverses bandes: *es atabanado* 'està tocat del bolet', 'té un caragol fluix', 'està enderriat' («er hat einen Sparren zu viel») en judeoespanyol, que encara que s'usí a Constantinoble, jo no li cercaria cap pare turc, com fa MLWagner (*Zur Kenntnis d. Judsp. v. Konst.*, 177): és coneguda l'aportació judeocatalana als parlars sefardites dels Balcans.

En català mateix: *tabanada* 'cop' («oh, mirin avuy quines *tabanades* los hi clava» escrivia l'olotí Josep Berga, c. 1890, *DAG.*), que a Eivissa pren el sentit de «chubasco» (*PzCabr.*, com cast. *golpe de agua*, cat.